

25. О товариствах академічних (продовження) // Основа. – 1871. – 10 (22) серпня.
26. Руська академічна бесіда // Основа. – 1870. – 10 (22) листопада.
27. Справоздане виділу "Академічного кружка" із його діяльності за рік 1871 // Слово. – 1871. – 24 листопада (6 грудня).
28. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 рр. (Короткий історичний нарис). – Івано-Франківськ, 1995. – 72 с.
29. Грицак Я.Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.
30. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє. Українознавство та пресонологія (ХІХ – І пол ХХ ст.). – Кн.3. – Львів: Фенікс, 1998. – 368 с.
31. Ковалюк Р.Т. Український студентський рух на західних землях. ХІХ – ХХ ст. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2001. – 420 с.
32. Історичний очерк розвою Товариства "Дружний Лихвар", опісля "Академічне Братство", 1871–1885, з передмовою д-ра І.Франка // Записки НТШ. – Т.LV – 1903 – Кн.V.
33. Січ // Енциклопедія українознавства. – Т.8. – Львів: НТШ, 2000.

The author describe the activity of the Ukrainian students in seventies years of the 19th century. In the article the author analyses causes of appearance of the societies "Akademichny cruzhok", "Druzhniy lyhvar", and describes their idea bases, which were dominated there. Main purpose of the article is connected with the creation and with the starting of activity of the Ukrainian student's societies at the same time.

М.Д. Вітенко

БОРІТЬБА ЗА СЕРВІТУТНІ ПРАВА В ГАЛИЧИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

На сучасному етапі історичного процесу українська держава переживає значні труднощі, пов'язані зі зміною характеру власності. Особливо болюче проходить приватизація землі. Вона супроводжується значними порушеннями чинного законодавства з боку селян та представників влади на місцях, а тому потребує негайного вирішення. Все це спонукає істориків до детального аналізу соціально-економічних факторів у минулому й розробки нових методів вивчення вітчизняної історії, що, до певної міри, могло б сприяти вирішенню проблем сьогодення.

Серед питань, які у зв'язку з цим почали привертати увагу українських дослідників, виділяються такі, як проблема трансформації менталітету селян Наддніпрянщини у 1861–1918 рр. (публікації Ю.Присяжнюка [28; 29]), вплив дефіциту землі на міжетнічні стосунки в Україні в другій половині ХІХ ст. (робота Д.Бовуа [26]). Нашу увагу зосереджено на соціально-правовому становищі українського селянства Галичини і його впливі на проблеми розв'язання сервітутних суперечок у кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Протягом досліджуваного періоду Галичина⁷ як окрема провінція (край) входила до складу Австро-Угорщини. Її населення протягом 1880–1910 рр. стрімко зростало. Якщо в 1880 р. воно становило 5 958 907 осіб, то в 1910 р. – 8 025 675. Тобто природний приріст за 30 років склав 33,3%, тоді як за попереднє 30-річчя він був трохи більшим 11% [12, с.28-30; 23, с.10-13; 24, с.17-18].

Серед усіх національностей, що проживали в Галичині, найбільші темпи природного приросту були серед українців – 47%, тоді як приріст поляків складав 21,8%, а євреїв – 28,8% [19, с.3-4]. Натомість соціальна структура українського населення не вирізнялася строкатістю. У 1900 р., за підрахунками польського науковця Ф.Буяка, 94,4% українців займалися сільським господарством, 1,4% – промислами, 0,4% – торгівлею, а біля 1% – жили з різноманітних пенсій та рент [30, с.129]. Коли ж навіть урахувати те, що частину українців, які займалися промислами та торгівлею, цей дослідник зарахував до поляків, то частка серед українських галичан тих, хто існував винятково із сільського господарства, складала біля 90%. Невідомий дописувач місячника “Економіст”, коментуючи соціальну структуру українців, зазначав: “Нас тут чотири мільйони в Австрії, а з чого складаємося? Маємо до 3000 духовної інтелігенції, до 6000 світської (лікарів, адвокатів, урядників, професорів і народних учителів), 4000–6000 дрібних ремісників або слуг при залізниці, пошті і урядах, а решта, тобто 3 985 000 припадає на дрібних хліборобів, наймитів і найнижчих денних робітників” [11, с.10].

В умовах повільного розвитку економіки краю зростання чисельності його жителів, поряд з іншими обставинами, зумовлювало погіршення соціально-економічного становища населення. Це можна прослідкувати, з’ясувавши правову ситуацію у середовищі українського селянства.

Основним джерелом прибутків для галицьких селян була експлуатація власного господарства, котре складалося із землі, великої рогатої худоби, коней, сільськогосподарського інвентаря. Польський дослідник Я.Борковський з’ясував, що за того рівня розвитку знарядь та технології праці, котрі панували в аграрному господарстві Галичини на зламі ХІХ – ХХ ст., середній селянській родині з 5 осіб (двоє батьків та троє дітей) для

⁷ Галичина, чи “Королівство Галичини та Лодомерії,” було штучним утворенням з етнічних польських та українських земель. Назва провінції пов’язана з історією української державності. Власне українські землі у тогочасних галичан мали назву “Русь”, або Східної Галичини, а польські – “Мазурії”, або Західної Галичини. Нас цікавитиме в першу чергу Східна Галичина. Офіційний поділ краю на дві частини так і не відбувся. У 1848 р. було лише розділено судово-апеляційні округи, а в 1905 р. – управління поштою, телеграфом та залізницями.

самозабезпечення й прожиття було необхідно володіти не менше ніж 5 га землі [31, s.62]. Станом на 1902 р. 79,5 % селянських господарств краю мали у своєму користуванні наділи розміром до 5 га (тобто були за межею бідності). З них більше половини мали до 2 га й потерпали від малоземелля, котре з кожним роком зростало відповідно до збільшення чисельності населення. Решта господарств посідали дещо краще становище. Біля 15 % сімей володіли наділами розміром 5–10 га, а ще біля 4%–10–20 га [25, s.16].

У таких умовах важливе значення для селян краю мали сервітути – особливого роду поземельні відносини, зміст яких полягав у збереженні селянами права на безкоштовне користування лісами, пасовищами та водоймами, котрі належали поміщикам. Сервітути як явище виникли ще в кінці XIV – XV ст. і офіційно зникли в імперії Габсбургів зі скасуванням панщини й передачею більшості пасовищ та лісів до рук великих землевласників. Їх ліквідація породила численні судові процеси між селянськими громадами та панськими мастками. Проте лише 2 тис. селянських позовів із 32 тис. було вирішено на користь українських селян.

Радянський дослідник М.Герасименко, який займався вивченням проблеми сервітутів, вважав, що вона остаточно була вирішена крайовою владою до 1894 р. [27, с.284]. Й справді, якщо розглядати кількість судових позовів селянських громад проти поміщиків щодо права на використання сервітутів, то вона у 90-х рр. XIX ст. різко зменшується. Однак це зовсім не означало зникнення проблеми власності та використання поміщицьких лісів, пасовищ і водойм. Проблема сервітутів лише набрала іншого, прихованого характеру. Так, за нашими підрахунками, протягом 1894–1914 рр. судові позови щодо порушення сервітутних прав було подано по кожному четвертому населеному пункту Східної Галичини (в архівних документах у зв'язку з цим згадується понад 900 сіл, тоді як усього їх тут нараховувалося трохи більше 3600) [6, арк. 36–78]. Проте на новому етапі позивачами виступали не сільські громади, а поміщики. Це було викликане трансформацією сприйняття сервітутного права у свідомості населення краю з поширенням нового розуміння приватної власності.

У 70–80-х рр. XIX ст. галицький сейм створив законодавчу базу для становлення приватної власності. Окрім того, в указаний період особливого поширення почали набувати ринкові відносини. Це зробило можливим економічне збагачення дідичів за рахунок інтенсивної експлуатації сервітутів і поступового відходу від морально-звичаєвих норм. Такі зміни були довготривалим процесом, а не одноразовим актом. У результаті його реалізації поміщики все частіше звертали увагу на “самовільний” випас селянами худоби на своїх землях, на вирубку деревини та збирання

хмизу у своїх лісах; намагалися відстояти своє майно використовуючи силу та сприяння влади.*

Великі землевласники, які намагалися утвердити своє право приватної власності на сервітути, наштовхувалися на абсолютне неприйняття й ворожість селян. Натомість ті, які дозволяли громадам безкоштовно чи дешево користуватися сервітутами, одержували схвалення не лише звичайних селян, але й української періодики. Зокрема, власниця маєтків у селах Бутини та Пристань Жовківського повіту пані Людвіка Незабитовська не лише допомагала потерпілим від пожеж, виділяла кошти та будівельні матеріали на спорудження нових церков, але й дозволяла вільно використовувати сервітути, як це було і до 1848 р. Чи не тому дописувач однієї з газет писав про неї: "... вона витирає сльози вдовам і сиротам, є опорою для знедолених, потішає людей в горі... словом старається бути взірцевою матір'ю і опікункою для своїх дітей" [17, с.35]. На її похорон у Львові в травні 1887 р. у розпал сільськогосподарських робіт пішки прийшло більше 100 селян [18, с.132]. Власник маєтків у Баличах Підгірних і Баличах Подорожніх цього ж повіту Сімон подарував громадам землю та матеріал для будівництва шкіл і 100 золотих ринських, постійно позичав селянам сіно, надавав деревину для укріплення берега р. Свічі в рахунок сервітутів [16, с.196].

Однак таких випадків із кожним роком ставало менше. На початку ХХ ст. із позитивного боку в українській періодиці згадується лише кілька поміщиків. Це при тому, що всього в Східній Галичині налічувалося більше 4 тис. дідичів, з яких 82% були поляки за національністю [16, s.XLVIII]. Найчастіше увагу громадськості привертала діяльність княгині Леонтини Сапіги. Влітку 1902 р., як тільки в краї розпочався загальний страйк поденних робітників та двірської прислуги, вона дозволила селянам усіх громад, де були розташовані її маєтки, безкоштовно користуватися угіддями. Фактично цим самим вона відновила той порядок використання сервітутів, що існував до 1848 р. Вдячні селяни у відповідь влаштували урочисте віче й піший похід із церковними хоругвами до маєтку княгині.

* Типовим був випадок, який стався в с.Гутиськах Олеських Золочівського повіту. Тамтешні селяни декілька років випасали свою худобу на панських угіддях. Дідич, князь де Лінь, нічого шкідникам не робив, а лише розпорядився, щоб орендар записував збитки. Весною 1881 р. суд на підставі цих записів зобов'язав сільську громаду сплатити 3000 золотих ринських відшкодування (фактично вартість 20 га орних земель). У село приїхала секвестраційна комісія, що мала зайнятися конфіскацією майна боржників. Селяни прогнали судових виконавців, але ті повернулися з військовими та жандармами й провели конфіскацію [5, арк. 187-191].

Вони подарували Л. Салізі Біблію та грамоту як “захисниці знедолених” [1, арк.108].

Проте, в цілому по Східній Галичині ситуація із сервітутами суттєво відрізнялася. Поміщики все частіше набирали до свого двору велику групу лісників, побережників та гайових, які відповідали за охорону фільваркових лісів від селян. Так, у маєтку Баворовських у с. Баворові на утриманні перебувало 26 слуг, із них 3 були побережниками а 1 – гайовим. До їхніх функцій входила не лише охорона панських сервітутів, але й здійснення контролю за тим, щоб селяни, які мали панські дозволи на збір грибів, ягід та хмизу в обмін на поденні відробітки, не перевищували дозволених лімітів. У випадку порушень сервітутних прав селянами побережникам повинні були допомагати у наведенні порядку інші слуги – сторожі, “огородники” та “парубки” (разом 14 осіб) [7, арк.3]. У маєтку Дідушицьких у с.Пеняках за охорону поміщицького права на сервітуті відповідали 6 лісничих, 1 підлісничий і 37 гайових. Усі ці категорії слуг одержували високу платню, що поступалася у своїх розмірах лише платні управителя палацу, кухаря, лікаря та ключниці. Набиралися дані категорії слуг переважно з поляків. Це свідчить про привілейованість їхньої служби [8, арк. 41-42].

Згідно з існуючим у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. австрійським законодавством великі землевласники зберігали за собою право “твердої руки” лише щодо слуг – могли судити й карати їх на свій розсуд. Це право не поширювалося офіційно на жителів сільських громад, які перебували під юрисдикцією повітових судів, та на практиці його повсюдно реалізували й до них. Так, лісники й побережники карали різками збирачів хмизу, грибів та ягід, рибалок. Самі селяни, йдучи до панського лісу, не вважали, що коять злочин. Найчастіше вони аргументували свої дії згідно із засадами звичаєвого права: “Ми пішли збирати хмиз, бо й наші батьки ходили...”. Виходячи з життєвих переконань селян та їхніх світоглядних позицій, дії з реалізації сервітутних прав не вважалися крадіжкою й завжди знаходили моральне виправдання з боку односельців, але не поміщика і його слуг. Водночас українські селяни не намагалися відстоювати себе в судах, побоюючись конфіскацій майна, а тому охочіше йшли під панські різки. Непоодинокими були випадки, коли після таких покарань селяни помирали [3, арк.3-8, 46].

Абсолютна більшість сервітутних прав була закріплена за поміщиками рядом постанов галицького сейму в 1893–1894 рр. Згідно з ними у повітах було створено спеціальні комісії, що займалися оформленням документів для великих землевласників на право користування лісами,

пасовищами та водоймами. Селянським громадам пропонувалися різноманітні компенсації, які, однак, не покривали завданих збитків. Очевидно ці законодавчі акти й дали підстави М.Герасименку вести мову про вирішення проблеми сервітутів. Реально ж одержання документів не означало їхню повну й негайну реалізацію. Поміщики справедливо побоювалися селянських заворушень на зразок тих, що в 1846 р. відбулися у Західній Галичині. Саме з цієї причини вони іноді ігнорували порушення селянами сервітутних прав. Намагання окремих великих землевласників остаточно закріпити за собою право власності на ліси, пасовища й водойми всюди наштовхувалися на відчайдушний опір селян, який придушували за допомогою військ та жандармерії.

Типовим прикладом таких процесів виступали події, що відбувалися в с.Трійця Бродського повіту. Тут орної землі було обмаль і єдиним джерелом до існування селян був вилов риби в річках Стир та Радославка. У 1895 р. повітова рада розпочала судовий процес стосовно заборони селянам користуватися рибальством, але сільська громада його виграла. У наступні 11 років селяни безперешкодно виловлювали рибу, але не домагалися юридичного закріплення за ними сервітутного права. Цим скористався новий поміщик. У листопаді 1906 р. 34 лісничі і побережники разом з уповноваженими дідачя й 6 жандармами почали “виконувати акти посідання рибальства на Стирі”. У результаті зіткнення між селянами й представниками поміщика 7 селян було поранено, а 2 заарештовано. Надалі селяни були змушені сплачувати поміщику гроші за рибальство [20, с.5].

Прагнення поміщиків реалізувати свої сервітутні права суттєво вплинуло на погіршення соціально-економічного становища українських селян. Виразником добробуту селянства в кінці XIX – на початку XX ст. була наявність великої рогатої худоби. У зв’язку з цим важливо проаналізувати її чисельність у Галичині протягом 1880–1910 рр. Даний історичний період можна умовно поділити на два етапи: 1) 1880–1900 рр.; 2) 1900–1910 рр. На першому етапі поголів’я худоби постійно зростало, а на другому – різко зменшувалося. Найбільший спад тваринництва в 1900–1910 рр. спостерігався у повітах, які належали до Станіславської судової округи. У них протягом указанного десятиріччя чисельність худоби впала нижче рівня 1880 р. Відносно кращою була ситуація у тваринництві Львівщини (детальніше див. таб. 1) [21, с.13]. Збільшення кількості населення протягом 1880–1910 рр. поряд зі зменшенням поголів’я худоби вело до зниження частки великої рогатої худоби на 100 мешканців краю.

Таблиця 1

Територія	Поголів'я великої рогатої худоби			
	1880	1890	1900	1910
Львівщина	606 567	686 159	740 117	680 485
Тернопільщина	371 490	390 422	448 530	425 743
Станіславщина	458 527	485 752	519 119	444 543
Вся Східна Галичина	1 436 584	1 562 333	1 707 766	1 550 771

Ця частка скоротилася з 38,8 у 1880 р. до 29,1 голів у 1910 р. (детальніше див. таб. 2) [21, с.19]. Найменша частка худоби на 100 осіб припадала на повіти Тернопільщини. Саме в значній мірі через дану обставину тут містився епіцентр селянського страйку 1902 р. Тогочасний оглядач із місячника “Економіст” зазначав, що селяни не мають тварин на продаж, а за винятком гірських районів, де є вдосталь пасовищ, “...селяни продають лише телята і то за пів-дармо...” [22, с.15].

Таблиця 2

Територія	Кількість голів великої рогатої худоби, що припадала на 100 мешканців			
	Роки			
	1880	1890	1900	1910
Львівщина	42,0	43,3	–	35,0
Тернопільщина	28,6	27,5	–	24,7
Станіславщина	45,2	42,0	–	30,2
Вся Сх. Галичина	38,8	38,0	35,5	29,1

Проблема забезпечення тварин кормом, у зв'язку з поступовою втратою селянами сервітутних прав, набувала все більшої гостроти. Вона штовхала їх до скорочення поголів'я тварин і до свідомих крадіжок та шкідництва на поміщицьких луках і пасовищах, що викликало опір дідичів і їх слуг. Наростанню антагонізму по лінії “панський маєток – сільська громада” (фактично “польський поміщик – українські селяни”) також сприяв ряд додаткових обставин: 1) відсутність чіткого врегулювання меж між громадськими та панськими пасовищами; 2) наявність великої кількості малих селянських наділів, розташованих упереміжку з поміщицькими (т. зв. “черезсмужжя”); 3) існування анахронічних законодавчих актів на зразок Ловецького закону 1871 р., що згідно із середньовічною традицією зневажали селянське право на приватну власність, надаючи пріоритети дідичам. Все це було зумовлено непослідовністю розв'язання проблеми сервітутів.

Щодо першої обставини, то вона була спричинена позицією поміщиків під час роботи спеціальних повітових комісій з межування. Великі землевласники небезпідставно сподівалися використати її в майбутньому, коли стихнуть пристрасті, для перегляду меж на свою користь. Зокрема, власник маєтку в с. Павлова Сяноцького повіту Роман Уейський при розподілі сервітутних прав дозволив сільській громаді переганяти худобу на її пасовище через свій луг. Чітких меж чи дороги, по якій мав здійснюватися перегін, встановлено не було. Вже через рік – 25 червня 1889 р. – поміщик подав до повітового староства скаргу на селян, котрі випасали худобу на його лузі. Судовий процес завершився поразкою селян. Їх зобов'язали сплатити 700 золотих ринських, крім того в рахунок компенсації за дорогу поміщику передали частину громадського пасовища. Аналогічних випадків налічувалося десятки [4, арк. 3-9].

Черезсмузжя було породжене трьома чинниками: 1) роздачею наділів селянам у ході ліквідації панщини та вирішенням сервітутних суперечок; 2) дробленням селянських господарств через успадкування дітьми, подарунки, посаги тощо; 3) купівлею – продажем землі. У цілому воно становило значну проблему, яка полягала у парцеляції селянських господарств на окремі земельні ділянки, часто розташовані на значній віддалі одна від одної. До таких ділянок був ускладнений заїзд, а тому окремі селяни, щоб дістатися до своєї землі, були змушені переходити через ділянки сусідів. Черезсмузжя іноді доходило до абсурду, коли одне селянське господарство розміром 5 моргів (1 морг = 0,5749 га) складалося з 64 окремих частин (парцелей). За підрахунками українського економіста С.Онишкевича, на зламі XIX – XX ст. ділянка землі в 10 га могла мати більше 10% площі, зайнятої межами [15, с.9].

Проблема черезсмузжя вимагала укрупнення селянських наділів шляхом перерозподілу земель у рамках кожної окремої селянської громади – здійснення камасації. Втілення її в життя наштовхувалося на вороже ставлення українських селян, які вбачали в ній підступи влади й поміщиків. Камасація розпочалася в австрійській частині імперії Габсбургів 7 червня 1883 р. із видання законів про заокруглення лісових меж і очищення лісів від чужих анклавів. На Галичину дія цих законів поширилася лише в грудні 1899 р. На початок 1905 р. камасація проходила тільки у 2 селах краю – Хишиневицях (повіт Рудки) і Любінцях (повіт Цішанів), ще у 2 – велася підготовка до її здійснення. Окрім того, ще три громади звернулися до крайової влади за допомогою у проведенні камасації. Фактично укрупнення наділів необхідно було провести ще в 3600 сільських громадах. Камасація носила добровільний характер, що дозволяло владі уникати конфліктів із селянами, але вимагало проведення масової пропаганди.

Перерозподіл земельних ділянок на паритетній основі ставав реальністю лише за співпраці місцевих осередків “Просвіти”, що вели агітацію на його користь, та поміщиків, котрі надавали свої угіддя для обміну зі селянами, однак таких було мало [15, с.7].

Сервітутне право включало в себе, поряд з іншими, можливість полювання на диких тварин. Загальним явищем у Галичині на кінець ХІХ – початок ХХ ст. було зосередження цього права в руках великих землевласників. Його закріпив уже згадуваний Ловецький закон, який носив репресивний характер стосовно селянського майна. Згідно з цим законодавчим актом селянам заборонялося володіти вогнепальною зброєю, полювати чи навіть відлякувати диких тварин. Натомість закон “гарантував” селянам виплату компенсації за збитки, завдані мисливцями та звірами. Проте визначення розмірів компенсацій покладалося на власників фільварків чи їхніх орендарів – тобто власників права на полювання [10, с.54]. Якщо до 1871 р. селяни могли вбити диких тварин, що чинили шкоду, то даний закон це категорично забороняв. Він створював умови, за яких викуп селянами права на полювання унеможлилювався. Проведення аукціонів із продажу цього сервітутного привілею зафіксувало цілий ряд випадків, коли дозвіл на полювання одержували поміщики, хоч і пропонували за нього нижчу ціну ніж селяни (іноді в 10–12 разів!) [10, с. 55].

Наявність Ловецького закону призвела до ряду локальних виступів селян. Найбільше загострення одержали події в селах Хоросткові та Увисла Гусятинського повіту в листопаді 1880 р. Тамтешній дідич – граф Семінський-Левицький – не лише відібрав у селян так звані “пустки”, на які поширювалися сервітутути, але й шоосені зі своєю прислугою та собаками здійснював полювання на селянських наділах, котрі розташовувалися впряміжку з його землею. Надані селянам компенсації не покривали й чверті завданих збитків. Під час одного з таких полювань у с. Увисла мисливці затоптали кіньми селянську дівчинку. 20 листопада 1880 р. граф разом із генералом Козебродським і бароном Коливратом планували провести полювання, але при вїзді до с. Хоросткова їх зустрів натовп селян. Вони спробували зупинити кавалькаду вершників, а потім, коли слова не допомогли, закидали мисливців камінням. Наступного дня жандарми заарештували 7 селян, та невдоволення селян було настільки великим, що полювання в Хоросткові й Увислі більше не проводилося [9, с.48-49].

Конфлікти між сільськими громадами та поміщиками ускладнювалися відмінними світоглядними засадами. Українські селяни перебували у своєму власному світі з особливими моральними й правовими рамками. Серед них закономірністю сприймався самосуд односельців над паліями та конокрадами. Лише в незначній кількості випадків були спроби показати смерть злодія чи палія як наслідок нещасного випадку або

самогубства. У більшості випадків селяни навіть не приховували вчиненого, вважаючи, що суд їх виправдає. Іноді жандарми були змушені захищати паліїв та конокрадів від розгніваного натовпу [13, с. 183].

Еволюція австрійського законодавства у сфері врегулювання сервітутних прав породила прагнення селян захистити свою приватну й громадську власність не лише від злочинців, але й від посягань поміщиків та їх слуг. Незнання законів і невміння українських селян відстояти свої права в суді призводило до систематичних зіткнень з фільварками. Часто при захисті своїх прав селяни доходили до вбивств. Так, у с. Лозівці біля Тернополя вони забили до смерті палицями панського економа М.Твардівича, котрий не дозволяв їм користуватися пасовищем, яке раніше належало громаді, але після численних судових процесів перейшло до двору. Аналогічні випадки мали місце в ряді інших сільських громад [14, с. 160].

Отже, відмінності у розумінні соціально-правових основ приватної власності, зокрема права на використання сервітутів, що склалися у жителів сільських громад та поміщицьких маєтків, породжували численні локальні конфлікти й протистояння по лінії “українські селяни – польський поміщик”. Протягом 1880–1914 рр. спостерігалось загострення відносин між цими двома полюсами галицького суспільства, що було зумовлено утвердженням правових засад на володіння знаряддями та засобами виробництва. Дотримування селянами своєї особливої системи моральних цінностей, а також їхнє прагнення до реалізації своїх приватновласницьких потреб, обґрунтованих на звичаєвому праві, сприяли виникненню та загостренню польсько-українського антагонізму на соціально-економічній основі.

Боротьба за сервітутні права в Галичині між окремими соціальними верствами та представниками різних національностей у 1880–1914 рр. проходила з різною динамікою, що було до певної міри зумовлено особистісним фактором, оскільки кожен новий губернатор краю (“царський намісник”) по-своєму підходив до розв’язання цих суперечностей. Однак цей аспект проблеми ще потребує додаткового вивчення.

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 3788.
2. Там само, ф. 146, оп. 4, спр. 5071.
3. Там само, ф. 146, оп. 64, спр. 131.
4. Там само, ф. 146, оп. 64, спр. 356.
5. Там само, ф. 146, оп. 64, спр. 4093.
6. Там само, ф. 146, оп. 64, спр. 12105.
7. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, Відділ рукописів (далі – ЛНБВС. ВР), фонд Баворовських, спр. 1606.
8. Там само, фонд Дідушицьких, спр. 1086.
9. Бунт хлопський въ Хоросткові // Батьковщина. – 1881. – 18 марця. – № 6. – С. 48-49.
10. Вѣсти зъ краю // Батьковщина. – 1896. – 1 цвітня. – № 7. – С. 54-55.

11. Де що про "Руску Бурсу ремісничу і промислову" у Львові // Економіст. – 1905. – № 9. – С.9-10.
12. Доля хлопська // Батьковщина. – 1896. – 16 лютого. – № 4. – С. 28-30.
13. Новинки и всячина // Батьковщина. – 1893. – 1 грудня. – № 23. – С.183.
14. Новинки и всячина // Батьковщина. – 1894. – 16 жовтня. – № 21. – С.160.
15. Онишкевич С. Про камасацію ґрунтів // Економіст. – 1905. – № 4. – С.6-10.
16. Письмо зь Жидачьвського повіту // Батьковщина. – 1887. – 19 серпня. – № 33. – С.196-197.
17. Польській дьдичь, якихъ мало // Батьковщина. – 1880. – 1 марця. – № 5. – С.35-36.
18. Польській дьдичь, якихъ мало // Батьковщина. – 1887. – 3 червня. – № 22. – С.132.
19. Томашівський С. Тимчасовий звіт про кількість населення Східної Галичини різних національностей // Діло. – 1916. – 23 квітня. – С.3-4.
20. Хлопська кривда // Гайдамаки. – 1906. – 22 грудня. – Ч. 213. – С.5-6.
21. Храпливий Є. Плекання рогатої худоби у Східній Галичині, нарис за час від 1880 до 1930 р. – Львів, 1933. – 40 с.
22. Чи мають наші селяни що продавати? // Економіст. – 1907. – № 10. – С.15.
23. Podrecnik statystyki Galicyi. Wydany przez krajowe biuro statystyczne / Pod redakcyą T. Pilata. – Т. ІХ. – Lwow, 1913. – Cz. 1-2. – 160 s.
24. Rocznik statystyki Galicyi. Wydany przez krajowe biuro statystyczne / Pod kierunkiem T. Rutowskiego. – Rok 1. – Lwow, 1887. – 294 s.
25. Wiadomosci statystyczne o stosunkach krajowych. Pod redakcyą T. Pilata. – Lwow, 1902. – Т. XXIV. – Cz. III. – S.1-43.
26. Бовуа Д. Битва за землю в Україні, 1863-1914: Поляки в соцієтнічних конфліктах. – К.: Критика, 1998. – 334 с.
27. Герасименко М. П. Аграрні відносини в Галичині в період кризи паншинного господарства. – К.: Вид-во АН України, 1959. – 303 с.
28. Присяжнюк Ю. Вплив ментальності українського селянства на рівень його освіченості у II пол. XIX ст. // Історія в школах України. – 2000. – № 3. – С.9-10.
29. Присяжнюк Ю. П., Горенко Л. М. Ринкова еволюція аграрних відносин в Україні (II пол. XIX ст. – 1905 р) // Український історичний журнал. – 2000. – № 5. – С.88-96.
30. Bujak F. Galicya. – Т. I. Kraj. Ludnosc. Spoleczenstwo. Rolnictwo. – Lwow, 1908. – 562 s.
31. Borkowski J. Chlopi Polscy w dobie kapitalizmu. – Warszawa, 1981. – 236 s.

The author analyses the social – legal aspect of the Polish-Ukrainian relations. The article throws light upon the problem of "servituts" – the common use of pastures and forest by landowners and peasant communities. The transfer of legal rights on servituts to landowners was intensified the international antagonism in Galicia

Г.В. Бурдуланюк

УКРАЇНСЬКЕ МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ ПРИКАРПАТТЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Музичне життя Прикарпаття другої половини ХІХ – початку ХХ століть є недостатньо вивченою проблемою вітчизняної історичної науки.

У радянський період в узагальнюючих працях з історії української музики [12; 22], публікаціях, присвячених історії музичного життя Галичини [19] та окремим діячам української музичної культури [14; 16; 17; 20;